

Antički spomenici Pule

Brekalo, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:177272>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA „DR. MIJO MIRKOVIĆ“
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

MARINA BREKALO

ANTIČKI SPOMENICI PULE

ZAVRŠNI RAD

PULA, SVIBANJ 2022.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA „DR. MIJO MIRKOVIĆ“
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

MARINA BREKALO

ANTIČKI SPOMENICI PULE

ZAVRŠNI RAD

JMBAG: 0303083672, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Kulturno-povijesni spomenici

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

PULA, SRPANJ 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Marina Brekalo, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 12. srpnja 2022.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Marina Brekalo, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Antički spomenici Pule“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 12. srpnja 2022.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Amfiteatar	2
2.1. Borilište.....	4
2.2. Gladijatori	5
2.3. Propadanje Arene	6
2.4. Priredbe u Areni	7
3. Forum	8
3.1. Augustov hram.....	9
3.2. Gradska vijećnica	10
3.3. Mozaik kažnjavanja Dirke	11
4. Slavoluk Sergijeveca.....	13
4.1. Dvojna vrata	14
4.2. Herkulova vrata	16
5. Kaštel	17
5.1. Veliko rimsko kazalište.....	18
5.2. Malo rimsko kazalište	19
6. Zaključak.....	20
Popis literature	21
Popis slika	22
Sažetak.....	23
Summary	24

1.Uvod

Pula je nastala kao gradina Histra, predrimskih stanovnika Istre koji su poluotoku i dali ime. Padom Nezakcija počinje rimsko doba, odnosno klasično antičko razdoblje u kojemu se Pula oblikuje u pravi grad sa svim urbanim atributima. Današnji grad posjeduje razne spomenike poput Augustovog hrama, Slavoluka Sergijevaca, Dvojnih vrata, Kaštela i amfiteatra-Arene.

U prvom dijelu rada opisuje se izgled pulskog amfiteatra i njezinog borilišta u kojem su se izvodile gladijatorske igre. U drugome dijelu spominje se Forum na kojemu se nalazi Augustov hram i gradska vijećnica. Nakon toga sljedi poglavlje Slavoluk Sergijevaca poznatiji kao Zlatna vrata koji nosi još dva potpoglavlja Herkulova i Dvojna vrata. U zadnjem poglavlju opisuje se Kaštel koji je služio za bolju zaštitu grada te sadrži još dva zadnja potpoglavlja, a to su veliko i malo rimsko kazalište.

Na kraju zavšnog rada nalazi se zaključak, sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku i popis korištene literature.

2. Amfiteatar

Pulska arena napoznatiji je spomenik grada u kojoj su se odvijale gladijatorske borbe. Arena je izgrađena u doba kada je vladao car Vespazijan u 1. stoljeću, a nastala je u isto vrijeme s još jednom građevinom toga tipa pod nazivom Kolosej u Rimu. Arena u svojoj sredini ima ravni prostor, odnosno borilište u kojemu su se održavale gladijatorske borbe koje su gledatelji mogli gledati s kamenih stepenica koje su u srednjem vijeku srušene.

Stepenice su bile srušene radi gradnje drugih građevina poput crkava, radi potrebnih kamenih blokova. Arena se sastoji i od četiri kule koje su imale strukture koje silaze izvan ravnine eliptičnog plašta u kojima su bili sustavi drvenih stepenica kako bi olakšali pristup mjestima za gledatelje u gornjim dijelovima gledališta. Stepenicama se također dolazilo i do galerije koja se nalazila iznad gledališta, gdje su bila stajaća mjesta za narod. S vanjske strane Arene, na vrhu sačuvanog plašta može se vidjeti oluk koji je nastao od izdubljenih kamenih blokova te je prikupljao kišnicu s niskog krova koji je služio za pokrivanje galerije. Gladijatorski festivali odigravali su se u ljetnim mjesecima, stoga su postojali vertikalni otvori i ležišta vertikalnih jarbola na kojima se razapinjalo platno, zaštitivši tako gledatelje od sunca. Također Arena je još izgrađena i od domaćeg vapnenca, a veliki blokovi izvađeni su iz nedalekog kamenoloma. Propadanje Arene započinje poslije 4. stoljeća, kada se zabranjuju gladijatorske igre i time ona gubi svoje značenje.

U razboblju kada su se još uvijek odvijale gladijatorske borbe za otprilike 20.000 Rimljana, Arena je imala dvadesetak ulaza kroz koje se moglo u nju ući. U današnje vrijeme koriste se svega 3 ili 4 ulaza prilikom odvijanja ljetnih priredaba. Također može se još i posjetiti podzemna prostorija ispod borilišta koja se nalazi na sredini zapadnog dijela, na samoj osi građevine. Podzemna prostorija služila je kao spremište i pomoćni prostor gladijatora, a danas služi kao prostor za izložbu „Maslinarstvo i vinogradarstvo Istre u antici”.¹

¹ Bertoša Miroslav, „Grad s nova i nade”, u: *Pula 3000*, Pula, 1992., str. 27.-29.

Slika 1. Arena-Amfiteatar, izvor: <https://www.pulainfo.hr/>

Slika 2. Arena u Puli, izvor: <https://crovista.com/>

2.1. Borilište

Središnji prostor Arene, odnosno borilište gdje su se odvijale gladijatorske igre, bilo je dugo 67,90 metara, njegova širina iznosila je 41,60 metara po mjerama osi, a zid koji je odvajao gledatelje od borilišta bio je visok 3 metra. Oko samog borilišta bila je ugrađena gvozdена rešetka koju su pričvrstili za kamenu osnovu. Gledatelji su borbe mogli gledati sa svih uglova, jer je gledalište izgrađeno amfiteatralno. Ugrađenim kamenim stepenicama moglo se doći do zadnjeg kata na kojemu se nalazila galerija s drvenim stepenicama. Ispod kamenih sjedala, kada se sjeverno ulazi u Arenu, postojali su kavezi u kojima su se nalazile divlje zvijeri. Također u Arenu se još moglo ući i s morske strane prateći podzemni hodnik. Tim podzemnim hodnikom dolazilo se do podzemne prostorije, a iz te prostorije dizalicama su se dizale divlje zvijeri potrebne za scenu. Broj ljudi koji su mogli sudjelovati u gledanju predstava iznosio je 25.000. Mnogi ljudi iz različitih mjesta iz cijele Istre dolazili su gledati različite predstave kao što su bile borbe za zvijerima,

gladijatorske i atletske borbe, borbe između razdraženih zvijeri te konjske utrke. Osim gore navedenih borbi bile su poznate i borbe na vodi koje su se održavale u čamcima zvane „naumahije”, a za njihove potrebe borilište se moglo lako ispuniti i isprazniti vodom koja dolazi iz bazena preko specijalnih kanala.²

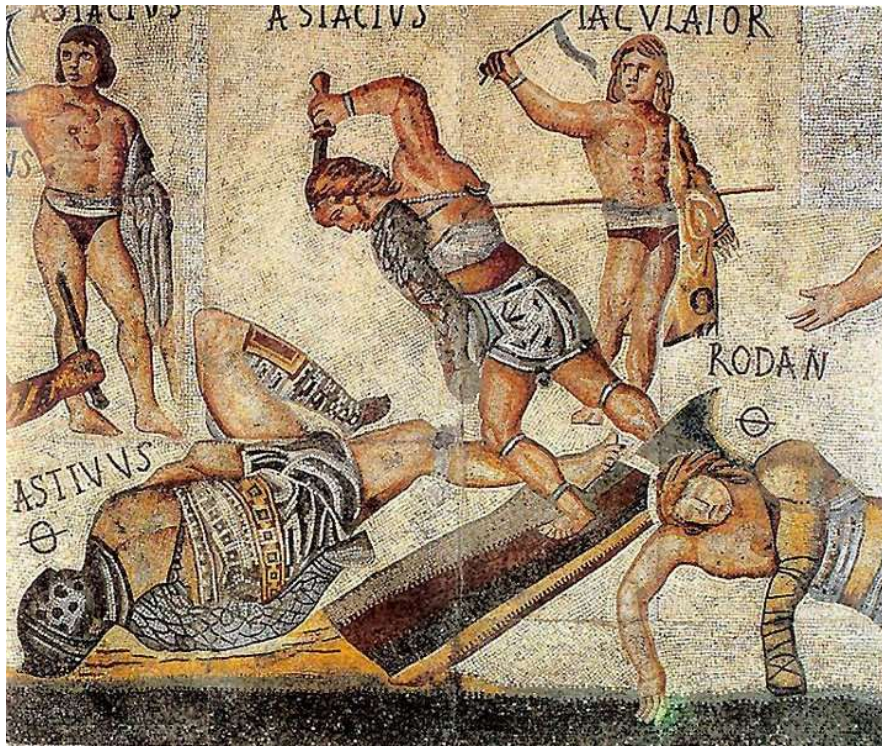
2.2. Gladijatori

Gladijatori su svoje ime dobili po kratkom maču koji su u to vrijeme nosili zvanom *gladius*. Borci koji su se borili mačevima bili su većinom zarobljenici, kažnjenici i robovi, a neki od njih su se borili na konjima, kolima, s raznim zvijerima te između sebe. Također su imali raznovrsno oružje poput mačeva, koplja i mreža, a imali su i bogove zaštitnike po imenu Herkul, Dijana, Mars i Nemeza. Gladijatorske igre bile su organizirane u svečanoj atmosferi te se otvaranje popratilo povorkom uz povike „Pozdravljaju vas oni koji će umrijeti”. Budući da su same igre bile organizirane u svečanoj atmosferi, tako su se i gladijatori borili svečano obučeni, a na dan kad se trebala odvijati borba, za gladijatore bila je organizirana gozba. Prije nego bi borbe započele moralo se pregledati sve oružje boraca, a nagrade koje su dobivali pobjednici bile su vijenci i novac.

U međuvremenu kršćanstvo je postalo državna vjera, stoga su zabranjene borbe i amfiteatarske igre od strane careva, te su ukinute početkom 5. stoljeća. Borbe sa zvijerima nastavile su se odvijati do 6. stoljeća. Igre sa zvijerima odvijale su se tako što su ih puštali na zločince koji su bili osuđeni na smrt. Ergastuli, zatvori koji su se nalazili u blizini Arene, bili su poznati po tome što su u njima boravili zločinci, robovi i kršćanski mučenici.³

² Ujčić Vitomir, *Pula: od najstarijih vremena do danas s okolicom*, Pula, 1963., str. 47.-49.

³ Isto, str. 49.-50.

Slika 3. Gladijatori, izvor: <https://www.enciklopedija.hr/>

2.3. Propadanje Arene

Propadanje Arene započinje od 6. stoljeća. Uzrok propadanja bili su kako vrijeme tako i ljudi. Ljudi su počeli raznositi i graditi kameni material na druga mjesta na početku 6. stoljeća. U 13. stoljeću određena je novčana kazna za one koji su otimali kameni materijal od strane akvilejskog patrijarha.

Turniri i viteške igre koji su se priređivali od strane malteških vitezova pomogla su u ponovnom oživljavanju Arene u 15. stoljeću jer je bila pogodna građevina za takve priredbe. Također je bila pogodan objekt i za razne sajmove. Mlečani su iz grada izvlačili kamene obrađene blokove, ukrasne stupove i mozaike koji su se nalazili u crkvama, hramovima i teatrima, te ih koristili da bi ukasili svoj grad. God. 1283. donesena je odluka

od strane mletačkog Senata da se Arena sruši te da se izgradi u Mlecima, s istima materijalima s kojima je bila sagrađena u Puli.

Odluka je bila odbijena od senatora pod imenom Gabriele Emo te je povučena i upravo zbog toga otkrivena mu je spomen-ploča koja se nalazi u Areni. To nije bio jedini put da su Mlečani pokušali razoriti Arenu, istu stvar pokušali su napraviti u 17. stoljeću, no inženjer u mletačkoj službi De Ville uspio ih je odvratiti od te ideje, uvjerivši ih da zidovi ne bi izdržali zemlju i da bi sami troškovi bili preveliki radi otvora u Areni kojih ima ukupno 216. Pukotine nastale između određenih kamenih blokova bile su zalivene olovom, ali Mlečani su odlučili to olovo povaditi i odnijeti u svoje Mletke. Kasnije su Austijanci uspjeli pojedine pukotine popuniti cementom.⁴

2.4. Priredbe u Areni

U Areni su se održavala godišnja operna gostovanja zvana Stagione Ilirica. Osim toga u vrijeme talijanske vlasti u njoj su se održavale i ostale predstave, nastupi, proslave i mnogobrojne festivalske priredbe. Nakon što su se Istra i Pula pridružile Hrvatskoj, pulska Arena je pod zaštitom države kao spomenik i čuvani turistički objekt. U Areni se također održava i filmski festival u vrijeme ljetnih mjeseci. Arena je vrlo pogodan objekt za razne velike priredbe poput kulturno-umjetničkih, folklornih, glazbenih i mnogih drugih. U današnje vrijeme se tijekom ljeta u Areni održavaju i gladijatorske borbe u okviru antičkog povijesno-zabavnog spektakla "Spectacvla Antiqua". Uz brojne koncerte domaćih i svjetskih zvijezda, jedna od najpoznatijih stvari koje se odvijaju u Puli jest filmski festival koji se u amfiteatru odvija svake godine od lipnja do kolovoza. Pokrenut je 1954. kao središnji festival jugoslavenskog filma, Pulski filmski festival danas je jedan od najstarijih kontinuiranih filmskih festivala u Europi i svijetu.⁵

⁴ Isto, str. 50.-52.

⁵ Isto, str. 53.

Slika 4. 66. Pulski festival, izvor: <https://www.tportal.hr>

3. Forum

Glavni trg u Puli u starome gradu zove se Forum. Forum je bio jezgra gradskog života i svi koji su živjeli u Puli morali su bar jednom proći glavnim trgom. Trg se nalazi u središtu donjega grada i bio je popločen velikim kamenim pločama i vezan stepenicama za gradski kapitol. Na Forumu su se još nalazile i razne javne zgrade i hramovi. Prostor se tijekom stoljeća smatrao svetim i nedodirljivim jer je na samom početku podizanja grada određen kao mjesto kulta, sastajanja i komuniciranja, raspravljanja, odlučivanja, zaklinjanja i vladanja, ali i kao organizirani prostor za okupljanje i trgovanje. U vrijeme Rimljana imao je dva hrama blizanca, jedan hram bio je posvećen Augustu i Romi, a drugi hram bio je Dijanin hram. Dijanin je hram postavljen na 48 cm višoj nadmorskoj visini od Augustovog hrama. Između hramova bio je prostor za narodne skupštine zvan *comitium*, no u današnje vrijeme možemo vidjeti samo jedan od tih hramova. Forum je bio poznat po tome što je bio ukrašen carskim kipovima, no danas nije ipak sačuvan niti jedan kip koji je u potpunosti čitav, nego samo njihovi ostatci. Na mjestu gdje su se nalazili Dijanin hram

i hram cara Augusta i Rome, pored njih se nalazilo i Dijanino kupalište. Danas na trgu možemo vidjeti naslage skoro svih povijesnih i graditeljskih razdoblja Pule.⁶

Slika 5. Forum, izvor: <https://www.pulainfo.hr/>

3.1. Augustov hram

Danas je na Forumu u cijelosti sačuvan hram Augusta i Rome, samo mu je zapadna strana restaurirana. Na Augustovom hramu postoji predvorje koji se još zove atrij i sastoji se od šest okruglih stupova koji su visoki čak 8 metara, izgrađeni od istarskog kamena. Hram se sastoji od zidnog vijenca i umjetnički obrađenih kapitela stupova, što ukazuje na korintski stil. Na pročelju hrama pisalo je: „Romae et Augusto Caesari Divi filio Patri Patriae” (Romi i Augustu Cezaru, božanskom sinu, ocu domovine). U rimsko doba podignut je bio još jedan hram koji se nalazio na Forumu, a stražnja mu je strana temeljni dio zgrade općinskog Narodnog odbora. Smatra se je hram bio posvećen upravo Dijani. U bizantsko doba hram cara Augusta postao je kršćanska crkva. U 16. stoljeću prilikom požara stradao je jedan dio hrama, ali obnovljen je od strane Mlečana u 17. stoljeću.

⁶ Matijašić Robert; Buršić-Matijašić Klara, *Antička Pula s okolicom*, Pula, 1996., str. 67.-70.

Hram pod Mlečanima služio je kao marionetsko kazalište i spremište u kojem su držali žitarice. Najzaslužniji čovjek da se rimske starine sklone i stave u Augustov hram bio je Giovanni Carrara i tako je postao muzej.

God. 1914. Franjo Horvat bilježi svoje dojmove pred Augustovim hramom: „Evo, lijepi korintski stupovi drže pročelje. U ogradi oko hrama leže ostatci kamenih spomenika. Uđi dobri čovječe!: kao da kaže netko stojeći kraj ulaza i kod toga malo otvori togu.”⁷

Slika 6. Augustov hram, izvor: <https://www.pulainfo.hr/>

3.2. Gradska vijećnica

Palača na Forumu nastala je u vremenu kada je Pula postala slobodna gradska općina koja je sjedište gradske samouprave. Danas je palača sjedište gradonačelnika, dok je prije za vrijeme mletačke uprave bila sjedište kneza i providura. Građevina koja predstavlja sklop arhitektonskih stilova od romanike do renesanse obnavljala se tijekom više stoljeća. U XVI. stoljeću obnovljen je natpis koji je ugrađen na pročelju, a pokazuje

⁷ Ujčić Vitomir, *Pula: od najstarijih vremena do danas s okolicom*, Pula, 1963., str. 57.-61.

nastanak vijećnice 1296. Najstarije faze graditeljskog razvitka su stilovi gotičkog i romaničkog razdoblja koji se povezuju na istočnom zidu građevine. Na uglovima i stupovima građevine uočava se renesansna skulptura Telamona i Sirene. Prozori građevine napravljeni su u baroknom stilu, dok su arhitektonski dijelovi na palači napravljeni najkasnije. Zbog učestalih nadogradnji došlo je do stvaranja građevine koja označava sklop arhitektonskih stilova od romanike do baroka. U današnje vrijeme gradska vijećnica u cijelosti je restaurirana.⁸

Slika 7. Gradska vijećnica u Puli, izvor: <https://www.istria-culture.com/>

3.3. Mozaik kažnjavanja Dirke

U zgradi kapele sv. Marije Formoze pronađeni su ostatci rimskih stambenih kuća s mozaicima poslije bombardiranja u prošlom svjetskom ratu. Najznačajniji mozaik bio je kažnjavanje Dirke, a prikazuje kako Amfion i Zet vezuju Dirku jer je iz ljubomore mučila njihovu majku Antiopu. Mozaik je predstavljen na velikom tepihu dugom 12x6 metara. Na

⁸ Bertoša Miroslav, "Grad s nova i nade", u: *Pula 3000*, Pula, 1992., str. 39.-40.

njemu su predstavljeni geometrijski motivi koji sadrže životinjske detalje, a raspoređeni su u dva jednaka dijela s ukupno 40 polja. S desne strane dio je podijeljen na šesterokute omeđene dvobojom pletenicom, a u njemu se nalaze motivi flore i faune. Lijevi dio mozaika sadrži devet nejednakih pravokutnika, a u samoj sredini nalazi se polje s prikazom dvojice mladića koji drže bika za rogove i žene koja se nalazi ispod njih. Detaljniji opis mozaika je da se Antiopa, Dirkina sestrična, zaljubila u Zeusa te je s njime imala dvoje djece, Amfiona i Zeta. Dirka je bila ljubomorna na Antiopu te ju je zatvorila u tamnicu, a njezine sinove poslala da lutaju šumom. Poslije puno godina majka i sinovi se ponovno susreću, no Dirka je mislila da Amfion i Zet neće prepoznati svoju majku te im naređuje da dovedu bika i svežu majku kako bi je bik rastrgao. U međuvremenu pastir kojeg je poslao Zeus obavještava braću da se radi o njihovoj majci. Nakon toga Amfion i Zet promjene mišljenje i umjesto svoja majke Antiope vezuju Dirku. U prostoriji jedne rimske stambene kuće Mozaik kažnjavanja Dirke prekrivao je čitav pod prostorije.⁹

⁹ Isto, str. 41.

4. Slavoluk Sergijevaca

Salvia Postuma podignula je slavoluk svojim vlastitim novcem, a dolazila je iz obitelji Sergijevaca. Jedan od članova obitelji Sergijevaca bio je zapovjednik legije u borbi kod Akcija, kada su ubojice Cezara bile poražene od strane Oktavijana Augusta. Nakon tog čina podignut je Slavoluk Sergijevaca. Slavoluk je visine 8 metara i izrađen je od čvrstih kamenih blokova te je u načinu ukrašavanja bio u korintskom stilu sa snažnim helenističkim maloazijskim učincima. Bio je to običan luk koji se sastojao od ravnog gornjeg dijela te su na njemu stajale statue Sergijevaca. Na spomeniku su također isklesani i orlovi i vijenci pobjede, a ukrase slavoluka cijenili su razni europski umjetnici, koji su izdali cijelu seriju graviranih slika spomenika. Porta Aurea bila su gradska vrata s pozlatom na koja je slavoluk bio prislonjen. Stoga se još danas zovu i Zlatna vrata. Početkom 19. stoljeća krenula je urbanizacija te su se vrata i bedemi morali srušiti. Slavoluk Sergijevaca nalaze se na sredini trga Portarata, a trg vodi prema drugim kulturno-povijesnim spomenicima kao što je Forum i Augustov hram. Ispred Zlatnih vrata danas se nalazi pozornica na kojoj se odvijaju razne predstave i manifestacije.¹⁰

¹⁰ Isto, str. 45.-46.

Slika 8. Slavoluk Sergijevaca, izvor: <https://www.istria-culture.com/>

4.1. Dvojna vrata

Naziv Dvojna vrata dobila su jer se sastoje od dva lučna otvora kroz koja se ulazi u jedan dio unutarnjeg dvorišta u kojem postoji prolaz koji vodi u grad. Dvojna vrata ukrašena su polustupovima s polukapitelima i reljefnim vijencem, dok je dubina same građevine sačuvana samo u obrisima. Lucije Menacije Prisk bio dobročinitelj pulske kolonije te je gradu Puli poklonio 40.000 sestercija i time se izgradila vodovodna instalacija od izvora na obali na gornjem dijelu grada do neutvrđene vodospreme. Na vrhu vrata nalazi kamen s natpisom Lucija Menacija Priska koji je pronađen ispred Dvojnih vrata. Priskov vodovod imao je i olovne cijevi, dok je vodu crpio u Nimfeju. Nimfej je izvor prirodne vode s kojeg

su gospodari Pule crpili vodu za opskrbu grada Pule. Izvan grada uz ceste postojala je i antička nekropola sa sarkofazima, natpisima, statuama i građevinama, koja se nalazila ispred Dvojnih vrata. U srednjem vijeku ovakvi spomenici služili su kao materijal za gradnju, a oni koji su opstali premješteni su u pulski Arheološki muzej. Osim antičke nekropole ispred Dvojnih vrata pronađeni su i dijelovi osmerokutne grobne građevine i sačuvani su bedemi s kulama te Herkulova vrata, koja se nalaze između Dvojnih vrata i trga Giardini. Kroz Dvojna vrata prolazilo se za scenski rimski teatar iza Arheološkog muzeja.¹¹

Slika 9. Dvojna vrata, izvor: <https://www.istria-culture.com/>

¹¹ Isto, str. 54.-55.

4.2. Herkulova vrata

Herkulova vrata nalaze se između dvije srednjovjekovne okrugle kule, to su arhitektonska vrata koja sadrže jednostavni lučni otvor koji je izgrađen od neprofiliranih kamenih blokova, a podignuta su oko polovice 1. stoljeća. Vrata su visine oko 4 metra, širina vrata iznosi 3,60 metar, a ime su dobila radi reljefnog lika Herkula te se uz sam lik nalazi još i njegova toljaga. Na vratima se još nalazi i uklesani natpis koji je u rimsko doba grada jedan od najstarijih, a spominje imena rimskih činovnika pod imenom Lucije Kalpurnije Pizon i Lucije Kasije Longin. Njih dvojicu poslao je rimski Senat u Pulski zaljev da sagrade koloniju i tako je nastala Pula s njezinim gradskim značajkama. Herkulova vrata poznata su još i po imenu Rimska vrata, a nalazila su se pokraj Hekrulovog hrama; u hram su dolazili gladijatori prije borbe da bi se preporučili za uspjeh u igrama mitskome heroju. Za vrijeme vladavine Rima Herkulova vrata nisu bila od velike važnosti jer nisu bila raskošno dekorirana. Herkulova vrata u 20. stoljeću očišćena su i danas se kroz njih ulazi u Zajednicu Talijana u Puli, poznatiju kao Circolo.¹²

Slika 10. Herkulova vrata, izvor: <https://www.istria-culture.com/>

¹² Isto, str. 56.

5. Kaštel

U kružnoj ulici u gornjem dijelu grada nalazi se uspon koji vodi do vrha brežuljka, a na tom brežuljku nalazi se utvrda četvrtastog tlorisa s naglašenim ugaonim zašiljenim bastionima, sagrađena 1630. Antoine De Ville bio je francuski vojni arhitekt po čijim je nacrtima sagrađen kaštel, a zatražen je od strane mletačke vlade zbog bolje zaštite grada i njegove luke koja je imala izuzetan utjecaj u pomorskom prometu. U početku gradnje materijali koji su se koristili bili su kameni blokovi koji su pronađeni podno porušenog rimskog kazališta Zaro. U ono vrijeme obrambeni sustav uključivao je još i obrambeni prsten koji sadrži obrambeni nasip glasijske, srednjovjekovne i rimske gradske zidine, stari obrambeni toranj te promatračnicu i svjetionik. Nakon umetanja dviju vodosprema u njezinu strukturu, gubi se obrambeni značaj utvrde. Građevina je imala najprije obrambenu funkciju, a danas se u njoj nalazi Povijesni i pomorski muzej Istre. Kaštel je barokna utvrda koja se nalazi na vrhu pulskog brežuljka i dala je značaj gradu te je od XVII. stoljeća najvažnija prostorna dominanta. Također je bila i zadnja poznata kamena građevina skoro u potpunosti očuvana, koja se nalazila na mjestu gdje je bila dominantna obrambena uloga.¹³

Slika 11. Kaštel u Puli, izvor: <https://www.pulacroatia.net/>

¹³ Isto, str. 51.

5.1. Veliko rimsko kazalište

Veliko rimsko kazalište nalazilo se iza Doma hrvatskih branitelja na podnožju brdašca. Kazalište je imalo još nekoliko imena od kojih su još Julijanski teatar, Cirkus Julije, Veliki teatar i Palača Orlando. Teatar je bio izgrađen u prvom stoljeću i monumentalno je graditeljsko djelo. Nalazio se izvan gradskih zidina, a po veličini bio je kao pola pulske Arene. Bio je namijenjen za 10.000 gledatelja koji su predstave gledali na kamenim stepenicama. Dužina zgrade scenskog teatra iznosila je 100 metara, a od strane pjesnika Rápicia, koji je napisao ep pod nazivom *Histria*, ovaj teatar naziva „Čudom Zara“. Do 14. stoljeća teatar je bio u potpunosti čitav, dok nije stradao a ratu koji se vodio između Mlečana i Genove. U Mlecima, u crkvi S. Maria della Salute, kraj glavnog oltara postoje četiri rimska mramorna stupa i upravo ti stupovi pripadali su ovom teatru koje su uzeli Mlečani i premjestili ih u Biblioteku sv. Marka u Veneciju. Kamene blokove koji su ostali korišteni su za gradnju mletačkog pulskog kaštela. De Ville je bio francuski inženjer koji je raznio je ovaj veliki teatar i njegove kamene blokove iskoristio za pulsku akropolu te s njima učvrstio bastione kula i bedeme. U današnje vrijeme, na mjestu gdje se nalazio veliki teatar, sada se nalazi moderna stambena zgrada, a ispod njezinih stupova nalaze se kamene blokove koji su posljednji ostatci Velikog rimskog teatra.¹⁴

¹⁴ Ujčić Vitomir, *Pula: od najstarijih vremena do danas s okolicom*, Pula, 1963., str. 65.-67.

5.2. Malo rimsko kazalište

Malo rimsko kazalište nalazilo se iza Arheološkog muzeja. Na mjestu ispod Kaštela, a podignuto je u 2. stoljeću. Zgrada teatra sastojala se od tri kata, pokraj kamenih sjedala, a drvena sjedala bila su podijeljena u tri polukružna reda. Malo rimsko kazalište imao je pozornicu čija je dužina iznosila 47 metara. Posebnim dizalicama podizali su se razni iznenadni predmeti koji su bili potrebni za izvođenje predstave i zbog toga je iskopan prostor u kamenu ispred pozornice. Malo rimsko kazalište imalo je pet ulaza, a danas je sačuvan samo jedan; nalazi se na gornjoj strani teatra. Korintski stupovi bili su ukrasi za zgradu teatra. Anton Gnirs prvi je počeo istraživati i iskopavati područje Malog teatra 1913. Danas iz Malog rimskog kazališta možemo vidjeti nekoliko kamenih stepenica koje su ugrađene u gradske zidine koje se nalaze u blizini Herkulovih vrata.¹⁵

¹⁵ Isto, str. 67.

6. Zaključak

Pulska arena najpoznatiji je spomenik grada u kojem su se odvijale gladijatorske borbe. Arena je sagrađena u doba kada je vladao car Vespazijan u 1. stoljeću. U središtu Arene nalazi se borilište u kojem su se odvijale gladijatorske igre te razni festivali, a najpoznatiji je Filmski festival koji se održava svake godine tijekom ljetnih mjeseci. Glavni trg u Puli u starome gradu zove se Forum. Forum je bio jezgra gradskog života na kojemu se još nalazi i Augustov hram te gradska vijećnica. Jedan od poznatih pulskih spomenika je i Slavoluk Sergijevaca, pogrešno poznatiji kao Zlatna vrata, a nedaleko od njega nalaze se još i Dvojna i Herkulova vrata. Također u kružnoj ulici u gornjem dijelu grada nalazi se uspon koji vodi do vrha brežuljka, a na tom brežuljku nalazi se jedna utvrda četvrtastog tlorisa s naglašenim ugaonim zašiljenim bastionima koja je sagrađena 1630. godine. Antoine De Ville bio je francuski vojni arhitekt po čijim je nacrtima sagrađen Kaštel koji je služio za bolju zaštitu grada. Veliki rimski teatar je bio sagrađen u prvom stoljeću nove ere i monumentalno graditeljsko djelo, dok se Mali rimski teatar nalazio iza Arheološkog muzeja na mjestu ispod Kaštela, a podignut je u 2. stoljeću.

Popis literature

- Bertoša Miroslav, „Grad snova i nade“, u: *Pula 3000*, Pula, 1992.
- Buršić-Matijašić, Klara; Matijašić, Robert: *Antička Pula s okolicom*,

Pula, 1996.

- Mlakar, Štefan, *Amfiteatar u Puli*, Pula, 1996.
- Ujčić, Vitomir: *Pula: od najstarijih vremena do danas sa okolicom*,

Pula, 1963.

Popis slika

- Slika 1. [Drazen-fotke-503.jpg \(900×539\) \(pulainfo.hr\)](#) (10. lipnja 2022.)
- Slika 2. <https://www.crovista.com/%C5%A1to-raditi/6-arena-u-puli> (10. lipnja 2022.)
- Slika 3. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22145> (12. lipnja 2022.)
- Slika 4. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/sve-je-spremno-za-66-pulski-filmski-festival-20190713> (13. lipnja 2022.)
- Slika 5. <https://www.pulainfo.hr/hr/where/forum> (15. lipnja 2022.)
- Slika 6. <https://www.pulainfo.hr/hr/where/augustov-hram-2> (15. lipnja 2022.)
- Slika 7. <https://www.istria-culture.com/gradska-vijecnica-u-puli-i87> (17. lipnja 2022.)
- Slika. <https://www.istria-culture.com/slavoluk-sergijevaca-i104> (17. lipnja. 2022.)
- Slika 9. <https://www.istria-culture.com/dvojna-vrata-i158> (20. lipnja 2022.)
- Slika 10. <https://www.istria-culture.com/herkulova-vrata-i159> (20. lipnja 2022.)
- Slika 11. <https://www.pulacroatia.net/item/pula-castle-kastel/> (20. lipnja 2022.)

Sažetak

Pula je nastala kao gradina Histra, predrimskih stanovnika Istre koji su poluotoku i dali ime. U njoj se nalazi najpoznatiji spomenik, amfiteatar-Arena koja u svojoj sredini ima ravni prostor, odnosno borilište u kojemu su se održavale gladijatorske borbe. Također Arena je još izgrađena i od domaćeg vapnenca, a veliki blokovi izvađeni su iz nedalekog kamenoloma. Gladijatori su bili borci koji su se borili mačevima, a po zanatu to su bili većinom zarobljenici, kažnjenici i robovi. Propadanje Arene započinje od 6. stoljeća. Uzrok propadanja bili su kako vrijeme, tako i ljudi. Uz brojne koncerte i priredbe, jedna od najpoznatijih stvari koje se odvijaju u Puli jest filmski festival. Glavni trg u Puli u starome gradu zove se Forum; on je bio jezgra gradskog života i svi koji su živjeli u Puli morali su bar jednom proći glavnim trgom. Trg se nalazio u središtu donjega grada i bio je popločen velikim kamenim pločama i vezan stepenicama za gradski kapitol. Na Forumu su se još nalazile i razne javne zgrade i hramovi, od kojih je najpoznatiji Augustov hram, na kojemu postoji predvorje koji se još zove atrij i sastoji se od 6 okruglih stupova koji su visoki čak 8 metara, izgrađeni od istarskog kamena. Također palača na Forumu, odnosno gradska vijećnica, nastala je u vremenu kada je Pula postala slobodna gradska općina koja je sjedište gradske samouprave. Još jedan poznati pulski spomenik je i Slavoluk Sergijevaca koji je visine 8 metara i izrađen je od čvrstih kamenih blokova. Nedaleko od Slavoluka nalaze se Dvojna i Herkulova vrata. Dvojna vrata dobile su ime jer se sastoje od dva lučna otvora kroz koja se ulazi u jedan dio unutarnjeg dvorišta u kojem postoji prolaz koji vodi u grad, dok su Herkulova vrata arhitektonska vrata koja sadrže jednostavni lučni otvor koji je izgrađen od neprofiliranih kamenih blokova, a podignuta su oko polovice 1. stoljeća. Antoine De Ville bio je francuski vojni arhitekt po čijim je nacrtima sagrađen Kaštel, a zatražen je od strane mletačke vlade zbog bolje zaštite grada i njegove luke, koja je imala izuzetan utjecaj u pomorskom prometu. Malo rimsko kazalište nalazilo se iza Arheološkog muzeja na mjestu ispod Kaštela, koji je podignut u 2. stoljeću.

Summary

Pula was created as a fortress of the Histria, the pre-Roman inhabitants of Istria who gave the peninsula its name. Pula houses the most famous monument, the amphitheater-Arena, which has a flat area in the middle, or as it's also called Arena where gladiator fights were held. The arena was built from local limestone, and large blocks were taken from a nearby quarry, from which the visible parts of the Arena were shaped. Gladiators were fighters who fought with swords; they were mostly prisoners, convicts and slaves. The deterioration of the arena began in the 6th century. The cause of the decay was both time and people.

Along with numerous concerts and shows, one of the most famous events that take place in Pula is the film festival.

The main square in Pula in the old town is called Forum, it was the core of city life and everyone who lived in Pula had to stroll through the main square at least once. The square was located in the center of the lower city and was paved with large stone slabs and connected by stairs to the city capitol. There were also various public buildings and temples on the forum, the most known of which is the Temple of Augustus, where there is a vestibule that is also called the atrium and it consists of 6 round columns that are 8 meters high and built of Istrian stone. Also, the palace on the forum, i.e. the town hall, was created at the time when Pula became a free city municipality and the seat of the city self-government. Another famous Pula monument is the Sergius Arch, which is 8 meters tall and made of solid stone blocks.

Not far from the Arc de Triomphe are the Double Gate and Hercules Gate. The double gate got its name because it consists of two arched openings through which one enters a part of the inner courtyard where there is a passage leading to the city, while the Hercules Gate is an architectural door that contains a simple arched opening that is built of unprofiled stone blocks, which were built around the middle of the 1st century. Antoine De Ville was a French military architect who built it according to the draft. He was requested by the Venetian government for better protection of the city and its port, which had an exceptional influence in marine traffic.

A small Roman theater was located behind the Archaeological Museum in a place below the Castle, which was built in the 2nd century AD.

Sažetak pregledala: Mirela Lemo Prevoznik, prof. engleskog i njemačkog jezika